

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та методики викладання правознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННІ історії, права та міжнародних відносин

 Юлія ПОДРЕЗ

« 31 » серпня 2023 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СІМЕЙНЕ ПРАВО**

Галузь знань 08 Право
Спеціальність 081 Право
Освітньо-професійна програма Право

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання українська

ПОГОДЖЕНО

науково-методичною комісією
ННІ історії, права та міжнародних відносин

 Світлана МОЦАК

« 31 » серпня 2023 р.

Суми – 2023

Укладач:

Іваній Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри права та методики викладання правознавства

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри

кандидат педагогічних наук, доцент

Олена

Олена ІВАНІЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки: 3-й	
Семестр 5-й			
Лекції 16 год.			
Практичні, семінарські 22 год.			
Лабораторні –			
Самостійна робота 48 год.			
Консультації 4			
Вид контролю: Залік			
Загальна кількість годин – 90			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни: опанування студентами теоретичних знань у сфері сімейних відносин між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, засвоєння положень сімейного законодавства, а також формування практичних навиків та умінь щодо правильного тлумачення та застосування сімейно-правових норм, що регулюють зазначену сферу сімейних відносин.

Основні завдання вивчення дисципліни «Сімейне право»:

- забезпечити опанування студентами фундаментальних теоретичних знань та положень доктрини сімейного права України, оперування категоріально-понятійним апаратом, засвоєння правових інститутів сімейного права;
- сформувати практичні навички та вміння орієнтування у сімейному законодавстві та застосовування сімейно-правових норм;
- навчити студентів професійно, системно та грамотно застосовувати законодавство, що регулює сімейні правовідносини;
- сформувати у них необхідні організаційні та вольові навички щодо впливу засобами правового характеру на регулювання зазначених відносин.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних компетентностей:**

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **спеціальних компетентностей:**

СК 2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК 3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК 14. Здатність до консультивання з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

СК 15. Здатність до самостійної підготовки проєктів актів правозастосування.

СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**, а саме: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Сімейне право» взаємопов'язана з такими навчальними дисциплінами, як «Теорія держави і права», «Цивільне право», «Цивільне процесуальне право» та ін. Студенти, які приступають до вивчення дисципліни «Сімейне право», повинні мати знання основ права, орієнтуватися в системі права, мати уявлення про норми права та способи їх реалізації, вміти аналізувати нормативні акти різної юридичної сили, визначаючи співвідношення між ними. Програма дисципліни «Сімейне право» зорієнтована на студентів, які мають навички в роботі з нормативно-правовими актами і засвоїли знання з дисциплін «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Адміністративне право» та «Цивільне право».

3. Результати навчання за дисципліною

РН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

РН 7. Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

РН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН 10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.

РН 12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН 13. Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

РН 15. Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

РН 17. Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

РН 22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Оцінка «відмінно» ставиться коли студент має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.
82 – 89	Оцінка «добре» ставиться коли студент має гнучкі знання в межах навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми.
74 – 81	Оцінка «добре» ставиться коли студент знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	
60 – 63	E	задовільно
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

4.1 Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання студентами всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального навантаження шляхом поточного та підсумкового контролю. Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів під час відвідування лекцій, роботи на практичних заняттях, виконання тестових завдань, та виконання інших видів самостійної роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **50 балів:** робота на **практичних** заняттях – підготовка доповідей, усні відповіді, участь в обговоренні питань / дискусіях, виконання практичних індивідуальних завдань, виконання тестових завдань, розв'язання задач тощо.

- **50 балів:** контроль *самостійної роботи* – підготовка до семінарів та опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашніх завдань, написання й рефератів тощо.

Разом – **100 балів**

5. Засоби діагностики результатів навчання

Діагностика результатів навчання та облік знань з дисципліни «Сімейне право» студентів здійснюється в рамках семінарських (практичних) занять шляхом опитування, тематичних дискусій, тестування, реферативної роботи, підготовки доповідей, формування навиків складання документів.

Форми контролю:

форми поточного контролю: практичні \ семінарські заняття;

форми проміжного контролю: модульна контрольна робота;

форми підсумкового контролю: залік.

Студенти, які завершили вивчення цієї дисципліни, повинні:

Знати: роль і місце сімейного права у системі національного права; предмет, методи, основні засади сімейного права, систему джерел сімейного права; поняття та склад сімейних правовідносин, зміст прав та обов'язків учасників сімейних правовідносин.

Вміти: грамотно тлумачити норми сімейного права, правильно застосовувати їх у конкретній ситуації, вирішувати практичні завдання.

Володіти: навичками самостійної роботи, здатністю аналізувати та вирішувати проблеми у сфері сімейних правовідносин у поєднанні з нормами інших галузей права.

Питання до підсумкової форми контролю з навчальної дисципліни «Сімейне право»

1. Предмет та метод сімейного права.
2. Принципи та функції сімейного права.
3. Джерела сімейного права.
4. Зв'язок сімейного права з іншими дисциплінами.
5. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.
6. Форми захисту сімейних прав.
7. Поняття та види сімейних правовідносин.
8. Підстави виникнення сімейних правовідносин.
9. Суб'єкти сімейних правовідносин.

10. Поняття шлюбу, його правова природа. Умови укладення шлюбу.
11. Перешкоди до укладення шлюбу.
12. Порядок державної реєстрації шлюбу.
13. Процедура заручин. Їх роль та значення.
14. Поняття недійсності шлюбу. Види недійсних шлюбів.
15. Шлюб, який визнається недійсним або може бути визнаний недійсним за рішенням суду.
16. Правові наслідки недійсності шлюбу.
17. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.
18. Право власності кожного з подружжя на майно (роздільне майно подружжя).
19. Загальна характеристика права спільної сумісної власності подружжя (поняття, підстави виникнення та припинення).
20. Поділ спільного майна подружжя.
21. Правовий режим майна жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою.
22. Умови та способи взаємного утримання подружжя.
23. Договірні засади надання подружжям взаємного утримання.
24. Аліментні зобов'язання одного з подружжя. Час, протягом якого сплачуються аліменти.
25. Загальні підстави припинення права одного з подружжя на утримання та позбавлення такого права.
26. Договірні відносини подружжя. Види договорів подружжя.
27. Порядок укладення шлюбного договору (суб'єкти, форма, строк дії).
28. Умови шлюбного договору.
29. Порядок та випадки припинення шлюбу.
30. Розірвання шлюбу державним органом РАЦС.
31. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей.
32. Розірвання шлюбу за рішенням суду за позовом одного з подружжя.
33. Поновлення шлюбу.
34. Режим окремого проживання подружжя.
35. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків та дітей.
36. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.

37. Установлення факту батьківства/материнства за рішенням суду.
38. Оспорювання батьківства (суб'єкти, порядок, наслідки).
39. Загальна характеристика особистих немайнових правовідносин батьків та дітей.
40. Основні права та обов'язки батьків щодо дитини.
41. Спори щодо виховання дітей (види, порядок та особливості розгляду).
42. Спори між батьками щодо місця проживання малолітньої дитини.
43. Позбавлення батьківських прав (підстави, порядок розгляду, правові наслідки).
44. Загальна характеристика майнових правовідносин батьків та дітей.
45. Права батьків і дітей на майно. Управління батьками майном дитини.
46. Обов'язок батьків утримувати дитину. Способи його виконання.
47. Визначення судом розміру аліментів на дитину. Зміна розміру аліментів.
48. Договори батьків щодо утримання дитини.
49. Невиконання батьками аліментного обов'язку. Заборгованість за аліментами, відповідальність за прострочення сплати.
50. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей.
51. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати своїх батьків.
52. Загальні засади влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.
53. Поняття усиновлення. Суб'єкти відносин, що виникають з усиновлення.
54. Загальний порядок усиновлення.
55. Таємниця усиновлення, юридичні засоби забезпечення таємниці усиновлення.
56. Правові наслідки усиновлення.
57. Недійсність усиновлення та його правові наслідки.
58. Скасування усиновлення та його правові наслідки.
59. Загальні засади опіки та піклування над дітьми.
60. Патронат над дітьми (поняття, права та обов'язки сторін, договір про патронат).
61. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
62. Обов'язок інших членів сім'ї та родичів по утриманню.
63. Особливості правового регулювання сімейних відносин за участі іноземних громадян або осіб без громадянства.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Сімейне право» складається з 10 тем:

1. Поняття, предмет, метод сімейного права. Джерела сімейного законодавства.
2. Державна реєстрація шлюбу.
3. Сім'я. Сімейні правовідносини.
4. Форми виховання дітей, які zostались без батьків. Усиновлення.
5. Майнові правовідносини подружжя.
6. Права та обов'язки матері, батька і дитини.
7. Аліментні обов'язки батьків та дітей.
8. Основні поняття та особливості патронату, опіки та піклування.

Приймозна сім'я.

9. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Зобов'язання по утриманню інших членів сім'ї та родичів.
10. Застосування сімейного законодавства України до відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Тема 1. Поняття, предмет, метод сімейного права. Джерела сімейного законодавства.

Поняття сімейного права та його місце в системі сучасного права. Предмет і метод сімейного права. Принципи сімейного права. Джерела сімейного законодавства.

Тема 2. Державна реєстрація шлюбу.

Поняття шлюбу та його правова природа. Порядок укладення шлюбу. Поняття та випадки припинення шлюбу.

Тема 3. Сім'я. Сімейні правовідносини.

Сім'я як складне явище науки сімейного права. Поняття та види сімейних правовідносин. Суб'єкти сімейних правовідносин. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.

Тема 4. Форми виховання дітей, які zostались без батьків. Усиновлення.

Поняття усиновлення. Особи, які можуть бути усиновлені. Особи, які можуть бути усиновлювачами. Умови усиновлення та порядок їх здійснення. Таємниця, недійсність, скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Тема 5. Майнові правовідносини подружжя.

Правовий режим майна, що є особистою приватною власністю подружжя. Правовий режим спільної сумісної власності подружжя. Шлюбний договір.

Тема 6. Права та обов'язки матері, батька і дитини.

Походження як підстава виникнення правовідносин між батьками та дітьми. Правила реєстрації народження дитини. Особисті немайнові права і обов'язки дітей. Підстави, порядок та правові наслідки позбавлення батьківських прав.

Тема 7. Аліментні обов'язки батьків та дітей.

Способи та розмір оплати аліментів на дітей. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Припинення права на аліменти. Визначення заборгованості за аліментами та її стягнення.

Тема 8. Основні поняття та особливості патронату, опіки та піклування. Приймна сім'я.

Встановлення опіки та піклування. Поняття та особливості патронату. Приймна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.

Тема 9. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Зобов'язання по утриманню інших членів сім'ї та родичів.

Поняття правовідносин за участі інших членів сім'ї та родичів. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Зобов'язання з утримання інших членів сім'ї та родичів.

Тема 10. Застосування сімейного законодавства України до відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства.

Особливості правового регулювання сімейних відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства. Особливості усиновлення громадянами України, які проживають за її межами та іноземцями. Застосування законодавства при міжнародному регулюванні опіки та піклування і усиновлення. Колізійне регулювання сімейних правовідносин подружжя. Колізійне регулювання правовідносин між подружжям і дітьми та іншими родичами.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота
Тема 1. Поняття, предмет, метод сімейного права. Джерела сімейного законодавства.	10	1	1	-	4
Тема 2. Державна реєстрація шлюбу.	10	1	1	-	4
Тема 3. Сім'я. Сімейні правовідносини.	10	2	2	-	6
Тема 4. Форми виховання дітей, які zostались без батьків. Усиновлення.	10	2	2	-	6
Тема 5. Майнові правовідносини подружжя.	10	2	2	-	6
Тема 6. Права та обов'язки матері, батька і дитини.	10	2	4	-	4
Тема 7. Аліментні обов'язки батьків та дітей.	10	2	2	-	4
Тема 8. Основні поняття та особливості патронату, опіки та піклування. Прийомна сім'я.	5	1	2	-	4
Тема 9. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Зобов'язання по утриманню інших членів сім'ї та родичів.	10	2	2	-	6
Тема 10. Застосування сімейного законодавства України до відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства.	5	1	4	-	4
Усього годин	90	16	22	4	48

7.3. Можливі види самостійної роботи студентів:

- робота з основною та додатковою літературою, аналіз нормативно-правових актів та судової практики;
- самостійне вивчення матеріалу;
- самостійний пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;
- складання процесуальних документів;
- перегляд відеоматеріалу за тематикою дисципліни;
- підготовка до різних форм проміжної і підсумкової атестації;
- підготовка усного повідомлення для виступу на занятті;
- написання реферату;
- підготовка доповіді;
- підготовка до участі у дискусії;
- виконання завдань для самоконтролю.

7.4. Теми індивідуальних проєктів

1. Сімейне право як самостійна галузь права чи підгалузь цивільного права.
2. Історія формування сімейного законодавства України.
3. Звичай як джерело сімейного права.
4. Поняття сім'ї у законодавстві України.
5. Новели Сімейного кодексу України.
6. Історичні форми сім'ї та шлюбу. Поняття та ознаки шлюбу.
7. Умови укладення шлюбу. Обставини, що перешкоджають укладенню шлюбу.
8. Державна реєстрація шлюбу, її правове значення. Час, місце та порядок реєстрації шлюбу.
9. Підстави та види припинення шлюбу. Правові наслідки припинення шлюбу.
10. Недійсний шлюб. Неукладений шлюб.
11. Особисті немайнові права подружжя, історія їх правового регулювання.
12. Історія шлюбного договору. Порядок його укладення, зміни, розірвання за сучасним законодавством України.
13. Позбавлення батьківських прав як санкція у сімейному праві.
14. Управління батьками майном дитини.
15. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання.
16. Усиновлення дітей-громадян України іноземцями.
17. Безпритульні діти: питання правового регулювання.
18. Права та обов'язки членів сім'ї та родичів у вихованні та утриманні дитини.

19. Правовий статус мачухи і вітчима у сімейному праві України.
20. Іноземний елемент у сімейних правовідносинах.
21. Система міжнародних договорів у сімейному праві.

Засоби адаптації викладання дисципліни до потреб здобувачів з обмеженими можливостями здоров'я

При необхідності в освітньому процесі застосовуються методи і технології, що полегшують сприйняття інформації особами з обмеженими можливостями здоров'я:

- створення текстової версії будь-якого нетекстового контенту для його можливого перетворення в альтернативні форми, зручні для різних користувачів;
- створення контенту, який можна представити у різних видах без втрати даних або структури, передбачити можливість масштабування тексту та зображень без втрати якості, передбачити доступність управління контентом з клавіатури;
- застосування програмних засобів, що забезпечують можливість освоєння навичок і умінь, що формуються дисципліною, за рахунок альтернативних способів, в тому числі віртуальних лабораторій і імітаційних технологій;
- застосування дистанційних освітніх технологій для передачі інформації, організації різних форм інтерактивної контактної роботи учня з викладачем, у тому числі вебінарів, які можуть бути використані для проведення віртуальних лекцій з можливістю взаємодії всіх учасників дистанційного навчання, проведення семінарів, виступи з доповідями і захисту виконаних робіт, проведення тренінгів, організації колективної роботи;
- застосування дистанційних освітніх технологій для організації форм поточного та проміжного контролю;
- збільшення тривалості здачі особою з обмеженими можливостями здоров'я форм проміжної атестації по відношенню до встановленої тривалості їх здачі:
- тривалості здачі іспиту, що проводиться в письмовій формі, – не більше, ніж на 90 хвилин;
- тривалості підготовки здобувача до відповіді на іспиті, що проводиться в усній формі – не більш, ніж на 20 хвилин.

Методичне забезпечення дисципліни

Основу комплексу методичного забезпечення навчальної дисципліни «Сімейне право» складають:

- робоча програма навчальної дисципліни;
- силабус;
- навчальний посібник «Сімейне право»;
- плани семінарських занять та методичні рекомендації до них;
- завдання для самостійної роботи з рекомендаціями;
- індивідуальні завдання;
- тестові завдання;
- питання для підготовки до іспиту;
- рекомендовані джерела;
- електронні ресурси.

Матеріально-технічне забезпечення дисципліни

- ноутбук;
- доступ до мережі Інтернет;
- доступ до репозитарію та електронного каталогу наукової бібліотеки університету;
- доступ до інформаційно-правової системи ЛІГА ЗАКОН.

8. Рекомендовані джерела інформації

Законодавство України у сфері сімейного права

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. 2680-VIII.
2. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III.
3. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
4. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5
5. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин: роз'яснення Міністерства юстиції України від 05.07.2011 р.
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р.

7. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915.

8. Про практику застосування судами законодавства при розгляд справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму ВСУ від 21. 12. 2007 р. № 11.

9. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV.

10. Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 23.05.2001 року № 32/5/101 / Офіційний вісник України. 2001. № 24. Ст. 77.

11. Про затвердження Переліку захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 16.03.2012 року № 19 / Офіційний вісник України. 2012. № 19. Ст. 189.

12. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 року № 1740 / Урядовий кур'єр. 2002. № 221. ст.112.

13. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 905 від 27.10.2008 року / Офіційний вісник України. 2008. № 79. ст. 126.

14. Про затвердження Правил реєстрації актів громадянського стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції від 18.10.2000 року № 52/5 / Офіційний вісник України. 2000. № 42. ст. 205 (Редакція від 17.10.2017).

15. Про перелік видів добровільного медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.12.2002 року № 480 / Офіційний вісник України. 2003. № 4. Ст. 635.

16. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного

майна подружжя від 21.12.2007 № 11 / Постанова Пленуму Верховного Суду України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>

17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання : Закон України від 3 лип. 2018 р. № 2475-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 36. Ст. 272.

18. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення від 31.03.1995 № 5 / Постанова Пленуму Верховного Суду України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95>

19. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561.

20. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. БД «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>

Додаткова література

1. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017. 176 с.

2. Сімейне право України: підручник / за ред.: С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; К.: Знання, 2015. 375 с.

3. Сімейне право України: Підручник/ Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. К.: Хрінком Інтер, 2012. 340с.

4. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. Ред. С.Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С.Я. КНТ, 2008 . 1248 с.

5. Буляц С.Б., Заборовський В.В. Сімейне право України: підручник. К.: Знання, 2015. 375 с.

6. Боднар Т., Михальнюк О. Сімейне право: практикум. К.: Алерта, 2019. 132 с.

7. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. Посібник. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. 2-ге вид. випр. та допов. Київ : Правова єдність ; Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. 552 с.

8. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія. Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2015. 299 с.

9. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Вінниця, 2015. 496 с.

10. Лешанич Л. В. Правова природа припинення договору про патронат. Часопис цивілістики. 2015. Вип. 18. С. 73-76.

11. Нікітюк О. М. Охорона та захист права спільної власності подружжя у цивілістичному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2017. 20 с.

12. Сімейна політика в Україні: проблеми і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (04 квітня 2018 р., м. Київ) / [Ред. кол. І. Г. Губеладзе та ін.] К., 2018. 188 с.

13. Слома В. Позбавлення батьківських прав за законодавством України. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 4. С. 78-80.

14. Слюсар Л. І. Розлучення в Україні в демографічному вимірі: минуле і сучасність. Демографія та соціальна економіка. 2014. № 2. С. 78-89

Інформаційні ресурси:

<http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України

<http://www.president.gov.ua> – представництво Президента України

<http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал (Кабінет Міністрів України)

<http://www.minjust.gov.ua> – Міністерство юстиції України

<http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського

<http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України

<http://irbis-nbuv.gov.ua> – сайт Національної юридичної бібліотеки України

<https://www.ligazakon.ua/ua/> – Інформаційно-правова система Ліга Закон